

OBSERVAȚII ȘI ÎNDREPTĂRI LA ARTICOLUL
“CAHLE CU CAVALER ÎN TURNIR DESCOPERITE LA BISTRIȚA”
din Revista Bistriței, nr. XV, 2001)

Daniela MARCU ISTRATE

Articolul domnului Vasile Mizgan are drept principal obiectiv publicarea a două fragmente de cable decorate cu scene cavalești, descoperite în săpături de salvare pe teritoriul orașului Bistrița și cedate domniei sale spre prelucrare de către autorul descoperirii.

Aflat evident pe un teren care îi este în întregime străin, V. Mizgan a găsit totuși o soluție simplă pentru a încropi câteva pagini, “științifice” în intențiile sale, în jurul celor două fragmente: s-a inspirat copios din teza de doctorat a semnatarei acestor rânduri (*Cahle medievale din Transilvania, sec. XIII-XVII*, Cluj Napoca, 1998) de unde a copiat consistent atât o mare parte a textului cât și cea mai mare parte a ilustrației.

Astfel, din capitolul principal al lucrării (*Cahle medievale din Transilvania. Forme și decor*, pag. 66-156) a fost copiată tipologia cablurilor cu cavaler în turnir descoperite pe teritoriul Transilvaniei (pag. 102-103), cuprinzând 7 tipuri de bază, și modificată nonșalant, la mijlocul ei fiind introduse două tipuri noi, corespunzând pieselor de la Bistrița. Iată cum se prezintă cele două texte:

Daniela Marcu, 1998	Vasile Mizgan, 2001
1. Cavalerul în turnir sub o arcatură gotică. Circulă în a doua jumătate a secolului al XV-lea, la Hunedoara, Orăștie, Cristian, Făgăraș, și la sfârșitul acestui veac apare din nou la Făgăraș.	Tipul I. Cavaler în turnir sub o arcatură gotică. - a doua jumătate a secolului al XV-lea; - Hunedoara, Orăștie, Cristian, Făgăraș.
2. Cavalerul în turnir sub o arcatură gotică, decorul încadrat pe laturile lungi de o bordură cu butoni stelați. (...) Circulă în a doua jumătate a secolului al XV-lea la: Mălăiești, Aba Iulia, Orăștie, Făgăraș.	Tipul II. Cavaler în turnir sub o arcatură gotică, având decorul încadrat pe laturile lungi de o bordură de butoni stelați. - a doua jumătate a secolului al XV-lea. - Mălăiești; Alba Iulia; Orăștie; Făgăraș.
3. Cavalerul în turnir sub o arcatură gotică, scena delimitată de torsade. Circulă în a doua jumătate a secolului al XV-lea, la Cristian și Lita.	Tipul III. Cavaler în turnir sub o arcatură gotică cu scena delimitată de torsade. - a doua jumătate a secolului al XV-lea. - Cristian; Lita.
	Tipul IV. Cavaler în turnir având în fundal o cetate cu un bastion circular - sfârșitul secolului al XV-lea. - Bistrița.
	Tipul V. Cavaler în turnir având în fundal un ecor vegetal. - sfârșitul secolului al XV-lea – începutul secolului al XVI-lea. - Bistrița.

4. Cavalerul în turnir încadrat de un portal suspendat în centrul plăcii, între două nișe semicirculare. Circulă la începutul secolului al XVI-lea la Sfântu Gheorghe și în a doua jumătate a acestui veac la Cristuru Secuiesc (...).	Tipul VI. Cavaler în turnir încadrat de un portal suspendat în centrul plăcii, între două nișe semicirculare. - începutul secolului al XVI-lea. - Sfântu Gheorghe, Cristuru Secuiesc.
5. Cavalerul în turnir sub o arcatură de tranziție între gotic și Renaștere. Circulă la începutul secolului al XVI-lea la Șiclod și Lăzarea.	Tipul VII. Cavaler în turnir sub o arcatură de tranziție între gotic și începutul secolului al XVI-lea. - Șiclod, Lăzarea.
6. Cavalerul în turnir sub o arcadă semicirculară care delimitează partea superioară a cahlei, dispărând complet portalul cu coronament. Circulă în prima jumătate a secolului al XVI-lea la Sighișoara, Cluj, Sebeș.	Tipul VIII. Cavaler în turnir sub o arcadă semicirculară care delimitează partea superioară a cahlei, portalul cu coronament dispărând complet. - Începutul secolului al XVI-lea. - Sighișoara, Cluj, Sebeș.
7. Cavaler cu flamură, tip de tranziție între cavalerul în turnir și husar. Circulă în secolul al XVI-lea la Cechești și Cristuru Secuiesc.	Tipul IX. Cavaler cu flamură, reprezentând tipul de tranziție între cavalerul în turnir și husarul. - Secolul al XVI-lea. - Cechești, Cristuru Secuiesc.

Așa cum este ușor de observat, copierea s-a produs în general *mot-à-mot*, cu puține modificări care au drept scop personalizarea textului și, eventual, justificarea absenței ghilimelelor, pe care încă din învățământul mediu învățăm să le folosim atunci când cităm - și care fac de altfel diferența între *a cita* și *a copia*. Dintre aceste modificări nefericite menționăm de pildă înlocuirea cuvântului *Renaștere* cu expresia "*începutul secolului al XVI-lea*" în caracterizarea tipului 5 (devenit tipul VII), a cuvântului *husar* cu "*husarul*" în caracterizarea tipului 7 (devenit tipul IX) etc. Se înțelege de la sine că împreună cu textul a fost copiat și aparatul critic, cel puțin în proporție de 90%, altfel cele 19 note care însoțesc tipologia ar fi fost identice. Singura contribuție a autorului la bibliografia tipologiei se manifestă în legătură cu cahlele de la Lăzarea, unde trimiterea la lucrarea lui Ștefan Molnar¹ din teza de doctorat este înlocuită cu o trimitere la lucrarea doamnei Maria Venera Rădulescu². Dacă V. Mizgan ar fi avut curiozitatea să consulte ambele lucrări, atunci ar fi constatat că este vorba despre două piese diferite, cahla publicată de M.V.Rădulescu în anul 2000 ne-fiind inclusă în tipologia propusă de noi în 1998.

Așa cum este bine știut în domeniu, realizarea unei ilustrații complete și de calitate necesită deseori mai mult efort decât redactarea textului unui articol. Din acest motiv și asupra ilustrației se manifestă dreptul de autor, iar preluarea acesteia se face indicând sursa respectivă. Poate nu totdeauna aceste reguli sunt respectate, dar dacă din cele 17 figuri folosite în acest articol 15 sunt copiate de la alți autori, trebuie să corectăm lucrurile, altfel se va crede că V. Mizgan a investigat depozitele mai multor muzee, a aflat piese inedite și le-a desenat personal. Ilustrațiile următoare au fost preluate din teza de doctorat a subsemnatei, ele reprezentând fără excepție materiale inedite recuperate cu multe strădanii: fig 1/a-b; fig. 2/a; fig. 3/a-b; fig. 6/a; fig. 7/b-d. Alte figuri au fost copiate după alți autori: fig. 2/b³, fig. 6/b⁴, fig. 7/a⁵, fig. 8/a⁶ și b⁷. Figura 1/c are o istorie interesantă:

¹ Ștefan Molnar și colab.: *Însemnări pe marginea cercetărilor de la castelul feudal de la Lăzarea (jud. Harghita)*, ActaMP, II, 1978, p.105-115.

² Maria-Venera Rădulescu: *Cahle decorate cu scene de turnir din colecția Muzeului Național de Istorie a României*, ArhMed, III, 2000, p. 243-253.

³ Victor Eskenasy, Adrian Andrei Rusu: *Cahlele cu cavaler în turnir din cetatea cnezială de la Mălăiești (jud. Hunedoara)*, Sargeția, XV, 1980, fig. 7.

⁴ Benkő Elek, Ughy István: *Székelykeresztúri kályhacsempék, 15-17. század*, Bukarest, 1984, fig. 27.

⁵ Maria-Venera Rădulescu: *op.cit.*, fig. 3.a.

⁶ Benkő Elek, Ughy István, *op.cit.*, fig. 29.

ea a fost copiată din teza de doctorat numită, unde apare la fig. 46/1, dar nota de subsol care o însoțește ne trimite la fig. 7 din articolul doamnei V. M. Pușcașu⁸, unde se poate vedea o scenă asemănătoare. Dar V. Mizgan nu a răsfoit acest articol, altfel ar fi observat că este vorba despre două imagini diferite, și de asemenea că revista care le găzduiește se numește *Acta Moldaviae Meridionalis* (abreviată în citata teză de doctorat AMM), și nu *Acta Musei Meridionalis* - interpretare proprie V. Mizgan fără să se obosească să consulte măcar lista de abrevieri.

În sfârșit, ne întrebăm dacă V. Mizgan a avut în față chiar teza noastră de doctorat, sau o fotocopie parțială: în prima variantă ar fi observat de pildă că numele autoarei, scris cu litere mari pe copertă, este Daniela Marcu. Mai important decât atât, ar fi observat desigur și ultimul capitol din această lucrare, numit *Serii tipologice* (pag. 158-212), în care se află un studiu aprofundat privind cahelele cu cavaler în turnir din Transilvania (pag. 191-199), din care se puteau copia încă multe lucruri folositoare pentru articolul domniei sale. Aici se comentează de pildă diferența între cele două cahele de la Făgăraș, pentru cahla de la Sighișoara (tipul 6) este indicată bibliografia, și este adăugat și un al 8-lea tip.

Desigur, orice teză de doctorat devine, după susținerea ei, o lucrare publică, care poate fi consultată la bibliotecă și folosită ca atare, în limitele regulilor care ordonează demersul științific la orice nivel al acestuia. Dacă textul sau ilustrațiile sunt preluate pur și simplu, atunci acest lucru trebuie indicat prin ghilimele sau, în cazul ilustrației, prin mențiuni exprese (*după ...*). Procedând ca în materialul pe care îl analizăm aici, trebuie să admitem că dintr-o teză de doctorat se pot scrie apoi sute de articole! Pe de altă parte tipologia propusă de un autor nu se modifică în felul în care o face V. Mizgan. Dacă se poate încadra în această clasificare atunci este liber să o folosească, dacă nu, atunci trebuie să propună o tipologie nouă bazată pe cercetările proprii, care sigur îl vor conduce spre concluzii diferite. Lăsăm la o parte faptul că autorul nostru a ales o tipologie al cărei principal reper este decorul arhitectural, după cum singur o recunoaște, pentru a introduce în mijlocul ei două piese a căror principală caracteristică este tocmai absența acestui decor.

Asupra conținutului științific al articolului nu este cazul să ne exprimăm aici, opiniile formulate aparținând în totalitate semnatarului lor⁹. Dar totuși nu putem decât să ne bucurăm deoarece prin descoperirea unui fragment de cahla, în anul 2001 "s-a făcut un prim pas, extrem de important, în lămurirea problemei referitoare la circulația modelelor și tiparelor pentru cahele dinspre Transilvania (...) înspre Moldova (...) și nu invers" (pag. 130)¹⁰. Ne rezumăm a menționa doar în treacăt și alți pași, mai consistenti și cei mai vechi deja de aproape un secol, semnați de Karl A. Romstorfer¹¹, Gheorghe Balș¹², Lia și Adrian Bătrâna¹³ sau Paraschiva Victoria Batariuc¹⁴. Dacă V. Mizgan ar fi citit și capitolul privind *Stadiul cercetărilor în Transilvania* din teza de doctorat (pag. 18-39) putea să adauge încă 2-3 pagini pe această temă la articolul său, fără să se prezinte pe sine drept deschizător de drumuri.

Trecând peste toate acestea, este meritoriu faptul că V. Mizgan a pus în circulație două noi variante ale cahelelor decorate cu cavaleri, iar dacă demersurile sale viitoare se vor întoarce cu mai multă onestitate către predecesori, și se vor auto-evalua cu mai multă modestie, atunci fără îndoială își va putea construi cariera științifică pe care și-o dorește și pe care nu putem decât să i-o dorim și noi.

⁷ Paraschiva Victoria Batariuc, *Cahle din Moldova medievală, sec. XIV-XVII*. Suceava-Brăila 1999, fig. 53/4.

⁸ Voica Maria Pușcașu: *Plăci ceramice decorative descoperite la Cetatea Făgărașului în anii 1966-1973*, AMM, II, 1980, p.223-273.

⁹ De asemenea lăsăm deoparte alte observații de detaliu, majoritatea de natură gramaticală (precum pluralul cuvântului "registru" sau grafia cuvintelor în limbi străine) - pentru a nu ocupa cu amănunte plictisitoare spațiul acestei binevoitoare reviste.

¹⁰ Cu toate că această realitate nu se poate contesta, strict în cazul de față va trebui să admitem că și calea inversă era uneori posibilă.

¹¹ Karl A. Romstorfer: *Cetatea Sucevii descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895-1904*, București, 1913.

¹² Gheorghe Balș: *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, BCMI, XVIII, 1925, p.224-236.

¹³ Lia Bătrâna, Adrian Bătrâna: *Elemente decorative în ceramica monumentală de la Baia (jud.Suceava)* în "Aspecte ale civilizației românești în secolele XIII-XVII", Culegere de studii, Suceava, 1986, p.62. Idem: *Elemente de iconografie creștină în ceramica monumentală*, SCIA, 40, 1993, p.43-52.

¹⁴ Paraschiva Victoria Batariuc: *op.cit.*, Suceava-Brăila 1999.

